

INGLIZ TILIDAN O'ZBEK TILIGA IDIOMALARNI TARJIMA QILISHDAGI MUAMMOLAR

Turg'unboyeva Feruza Shuxrat qizi
Alfraganus universiteti Ijtmoyi fanlar fakulteti
Logopediya yonalishi 3 kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz tilidagi idiomatik birliklarni o'zbek tiliga tarjima qilishda uchraydigan muammolar tahlil qilinadi. Idiomalar o'ziga xos milliy-madaniy mazmunga ega bo'lgani sababli ularni adekvat tarjima qilish qiyinchilik tug'diradi. Tadqiqotda semantik, stilistik va pragmatik tafovutlar, ekvivalentlik darajalari hamda tarjima usullari yoritiladi.

Kalit so'zlar: idiomalar, tarjima, ekvivalentlik, semantika, pragmatika, milliy-madaniy xususiyat.

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА ИДИОМ С АНГЛИЙСКОГО НА УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫК

Аннотация: В данной статье анализируются проблемы, возникающие при переводе идиом с английского языка на узбекский. В связи с тем, что идиомы имеют специфическое национально-культурное содержание, их адекватный перевод затруднен. В исследовании рассматриваются семантические, стилистические и прагматические различия, уровни эквивалентности и способы перевода.

Ключевые слова: Идиомы, перевод, эквивалентность, семантика, прагматика, национально-культурные особенности.

PROBLEMS OF TRANSLATING IDIOMS FROM ENGLISH INTO UZBEK

Abstract: This article analyzes the problems that arise when translating idioms from English into Uzbek. Due to the specific national and cultural content of idioms, their adequate translation is difficult. The study examines semantic, stylistic, and pragmatic differences, levels of equivalence, and translation methods.

Keywords: Idioms, translation, equivalence, semantics, pragmatics, national and cultural characteristics.

Har bir til o'zining milliy-madaniy ruhini, xalq tafakkurini va turmush tarzini aks ettiruvchi mustahkam leksik-semantik qatlamga ega. Xalqning tarixiy tajribasi,

dunyoqarashi va milliy qadriyatlari aynan til orqali namoyon bo'ladi. Til boyliklari ichida idiomalar alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ular nafaqat til egalarining kundalik hayotini, balki o'ziga xos mentalitetini, tarixiy jarayonlarini va ijtimoiy voqealarini ham ifoda etadi.

Ingliz tilidagi idiomalar ham xalqning tafakkuri, turmush tarzi va tarixiy an'analarning muhim ko'zgusi hisoblanadi. Ularning ko'pchiligi bevosita xalq og'zaki ijodidan, tarixiy voqealardan yoki ijtimoiy hayotda keng qo'llanilgan obrazlardan kelib chiqqan. Masalan, ingliz tilida ishlatiladigan ko'plab iboralar dengizchilik, qishloq xo'jaligi yoki tarixiy shaxslar bilan bog'liq bo'lib, ular faqatgina lingvistik birlik emas, balki madaniy merosning ham muhim qismidir.

Biroq ushbu idiomalarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida bir qator muammolar yuzaga keladi. Eng avvalo, semantik moslikni ta'minlash, ya'ni idiomaning asl mazmunini o'zbek o'quvchisiga to'liq yetkazish masalasi murakkabdir. Chunki idiomalar ko'pincha so'zlarning yuzaki ma'nosidan butunlay farq qiladi va o'zida yashirin obrazlilikni mujassamlashtiradi. Shuningdek, pragmatik maqsad ya'ni iboraning qo'llanish vaziyati, ohangi va nutqiy maqsadini to'g'ri ifodalash ham tarjimon oldida turgan muhim vazifalardan biridir.

Stilistik ohang masalasi ham idiomalarni tarjima qilishda katta ahamiyat kasb etadi. Ingliz tilidagi iboralar ko'pincha hazil, kinoya yoki ironiyani o'zida mujassamlashtiradi. Agar tarjimon mazkur nozik jihatlarni hisobga olmasa, matnning badiiyligi va ekspressivligi yo'qolishi mumkin. Bu esa o'z navbatida tarjima sifatini pasaytiradi.

Afsuski, "word-for-word" (so'zma-so'z) tarjima qilish usuli ko'pincha samarasiz bo'lib chiqadi. Chunki idiomalar bevosita so'zlarning lug'aviy ma'nosidan iborat bo'lmay, balki umumlashgan ma'no, obraz va madaniy konnotatsiyaga ega. Masalan, ingliz tilidagi "to let the cat out of the bag" iborasini so'zma-so'z "sumkadan mushukni chiqarib yuborish" tarzida tarjima qilish idiomaning mazmunini buzib qo'yadi. Uni o'zbek tilida "sirni ochib qo'yish" shaklida ifodalash to'g'ri bo'ladi.

Shu sababli idiomalarni tarjima qilish jarayoni nafaqat lingvistik, balki madaniy hamda stilistik bilimlarni ham talab qiladi. Tarjimon ingliz tilidagi iboraning ichki mazmunini, uning kelib chiqish manbasini va nutqiy vaziyatini chuqur anglab, o'zbek tilidagi tabiiy ekvivalentini topishi zarur. Faqat shundagina tarjimada adekvatlik, ya'ni mazmun va shakl uyg'unligi ta'minlanadi.

Semantik muammolar: Idiomalarning ma'nosi ko'pincha so'zlarning bevosita ma'nosidan kelib chiqmaydi. Masalan, ingliz tilidagi "to kick the bucket" iborasi so'zma-so'z "chelakni tepmoq" degan ma'noni bildirsa-da, aslida "vafot etmoq" ma'nosini anglatadi. Uni o'zbek tiliga "jon taslim qilmoq", "olamdan o'tmoq" kabi mos ekvivalent bilan tarjima qilish talab qilish.

Pragmatik muammolar: Idiomalar nutqda ko'pincha hazil, kinoya yoki temirni ifodalashda qo'llaniladi. Masalan, “the last straw” iborasi o'zbek tiliga oddiy “oxirgi somon” tarzida tarjima qilinsa, ma'no tushunarsiz bo'lib qoladi. To'g'ri ekvivalent “chiday olmaydigan so'nggi zarba” yoki “bardosh tugatgan natija” kabi ifodalar bo'lishi mumkin.

Madaniy tafovutlar: Ingliz tilida shakllangan ko'plab idiomalar tarixiy voqealari va hayot tarzidan kelib chiqqan. Masalan, “carry coals to Newcastle” iborasi inglizlar uchun yuk ishni anglatadi, chunki Nyukasl shahri ko'mir konlari bilan mashhur bo'lgan. Uni o'zbek tiliga “choyxonaga choy olib borish” yoki “Buxoroga attorlik qilish” kabi milliy muqobil bilan tarjima qilish mumkin.

Tarjima usullari: Idiomalarni tarjima qilishda bir necha ishlab chiqarish mavjud:

-Ekvivalent topish : idiomani to'g'ridan-to'g'ri mos keladigan o'zbekcha ibora bilan tarjima qilish (to spill the beans - sirni oshkor qilish).

-Tafsiriy tarjima : mos ekvivalent bo'lmagan mazmunini izohlab yetkazish (to break the ice suhbatni tajriba, vaziyatni yumshatish).

-Madaniy moslashtirish : o'zbek madaniyatiga yaqinroq ekvivalent bilan markaz (as white as snow - oppoqdek, qor kabi).

Ingliz tilidagi idiomalarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayoni murakkab va mas'uliyatli faoliyat hisoblanadi. Chunki idiomalar oddiy lug'aviy birliklar emas, balki o'zida xalqning tarixi, madaniyati, dunyoqarashi va turmush tarzini mujassamlashtirgan noyob til hodisalaridir. Shuning uchun ularni tarjima qilish faqatgina so'zlarning lug'aviy ma'nosini tiklash emas, balki iboraning yashirin obrazini, stilistik ohangini va pragmatik vazifasini ham to'liq anglashni talab qiladi.

Bu jarayonda tarjimon faqat milliy til bilimiga emas, balki ikki xalqning madaniy merosiga, ijtimoiy qadriyatlariga va ruhiy dunyosiga ham yaxshi ega bo'lishi lozim. Ingliz tilida keng tarqalgan idiomalarni o'zbek o'quvchisiga yetkazishda mos ekvivalent topish, izohli tarjima yoki madaniy moslashtirish kabi turli usullardan oqilona foydalanish talab qilinadi. Faqat shunda idiomaning asl ma'nosi, emotsional ta'siri va ruhiy ohangi saqlangan holda o'zbek o'quvchisiga tushunarli tarzda yetkazilishi mumkin.

Shuningdek, tarjimada madaniyatlararo tafovutlarni hisobga olish, nutqiy vaziyatni to'g'ri talqin qilish va iboraning estetik qimmatini saqlanishiga alohida e'tibor qaratish lozim. Aks holda, matnning mazmuni buzilib, uning badiiyligi yo'qolib ketadi. Shu sababli idiomalarni tarjima qilish nafaqat lingvistik, balki madaniy hamda ijtimoiy kompetensiyani ham talab etadi.

Umuman olganda, ingliz tilidagi idiomalarni o'zbek tiliga muvaffaqiyatli tarjima qilish uchun tarjimon keng bilimga ega bo'lishi, ijodiy yondashishi va ikki xalqning madaniy dunyoqarashini chuqur bilishi zarur. Ana shunday yondashuvgina idiomaning asl mazmuni va ruhini to'liq saqlash imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Baker, M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Routledge, 2018.
2. Newmark, P. *A Textbook of Translation*. Prentice Hall, 1988.
3. Vinay, J.-P. & Darbelnet, J. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*. John Benjamins, 1995.
4. Мўминов, Н. *Таржима назарияси асослари*. Тошкент: Фан, 2010.
5. Раҳматуллаев, Ш. *Ҳозирги замон ўзбек адабий тили*. Тошкент: Ўқитувчи, 2006.